

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε:

- ✓ τα προμηνύματα και τα αίτια του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου
- ✓ τα κύρια στρατιωτικά γεγονότα και την έκβαση του πολέμου
- ✓ την εμπλοκή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο
- ✓ την περίοδο της Κατοχής και την ανάπτυξη του ελληνικού κινήματος αντίστασης
- ✓ τις υλικές και ηθικές επιπτώσεις του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα
- ✓ την ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, τη λειτουργία και τους σκοπούς του.

ΕΝΟΤΗΤΑ 45

Τα προμηνύματα και τα αίτια του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου

Τα **προμηνύματα του πολέμου** πύκνωναν από τις αρχές της δεκαετίας του 1930. Το 1931, η Ιαπωνία, ισχυρή δύναμη στην Άπω Ανατολή, κατέλαβε την κινεζική επαρχία της Μαντζουρίας. Το 1934, η χιτλερική Γερμανία εγκατέλειψε την Κοινωνία των Εθνών και στη συνέχεια επανέφερε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία (1935) παραβιάζοντας τη συνθήκη των Βερσαλιών. Όχι λιγότερο επιθετική η φασιστική Ιταλία, αφού κατέλαβε την Αιθιοπία (1936), αποχώρησε και αυτή από την Κοινωνία των Εθνών (1936). Η τελευταία αδράνησε, ουσιαστικά, απέναντι στις προκλήσεις τόσο της Γερμανίας όσο και της Ιταλίας.

Το 1936, η Γερμανία, παραβιάζοντας και πάλι τη συνθήκη των Βερσαλιών, κατέλαβε την αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη της Ρηνανίας, επιλογή που επιδοκίμασε ο Μουσολίνι. Τον ίδιο χρόνο, Γερμανία και Ιταλία συμμετείχαν στον εμφύλιο πόλεμο της Ισπανίας (1936-1939) βοηθώντας τον φασίστα στρατηγό Φράνκο να νικήσει τις δυνάμεις της νόμιμης δημοκρατικής κυβέρνησης της χώρας. Ακριβώς την ίδια εποχή, Χίτλερ και Μουσολίνι σύναψαν συμμαχία που έγινε γνωστή ως *Άξονας Ρώμης-Βερολίνου* (1936). Ακολούθησε η υπογραφή του *Αντιδιεθνιστικού Συμφώνου* από τη Γερμανία, την Ιταλία και την Ιαπωνία, το οποίο στόχευε στην καταπολέμηση του κομμουνισμού και στην υποστήριξη του φασισμού σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το 1938, η Γερμανία κατέλαβε-ενσωμάτωσε την Αυστρία δίχως να συναντήσει αντίσταση κι αφού είχαν προηγηθεί πιέσεις των Αυστριακών φασιστών στην κυβέρνησή τους. Λίγο αργότερα ο Χίτλερ, εκμεταλλευόμενος την παρουσία μιας ισχυρής γερμανικής μειονότητας, των Σουδητών, στη δυτική Τσεχοσλοβακία, άρχισε να απειλεί και αυτή τη χώρα. Η Βρετανία και η Γαλλία, ωστόσο, αποφάσισαν να ακολουθήσουν «πολιτική κατευνασμού», δηλαδή να υποχωρήσουν στις γερμανικές απαιτήσεις. Έτσι, στις 29-30 Σεπτεμβρίου 1938

1. Δημοκρατικοί εθελοντές σε οδόφραγμα της Μαδρίτης μάχονται εναντίον φασιστών την εποχή του ισπανικού εμφύλιου πολέμου (1936-1939).

2. Αδόλφος Χίτλερ

3. Ενθουσιασμένοι Λονδρέζοι επευφημούν τον Τσάμπερλαιν (διακρίνεται στο παράθυρο πάνω δεξιά) μετά την υπογραφή της συμφωνίας του Μονάχου. Πολλοί στην Αγγλία —και όχι μόνο— πίστευαν ότι θυσιάζοντας την Τσεχοσλοβακία είχε εξασφαλιστεί η ειρήνη.

οι πρωθυπουργοί της Βρετανίας Τσάμπερλαιν και της Γαλλίας Νταλαντιέ υπέγραψαν με τους Χίτλερ και Μουσολίνι τη *συμφωνία του Μονάχου*, με την οποία η Βρετανία και η Γαλλία αποδέχονταν την προσάρτηση της Δ. Τσεχοσλοβακίας (Βοημία) στη Γερμανία. Ενθαρρυσμένος από την επιτυχία του ο Χίτλερ, προχώρησε αμέσως μετά στη διάλυση της Τσεχοσλοβακίας. Το 1939 η Βοημία προσαρτήθηκε από τη ναζιστική Γερμανία και η Σλοβακία (Α. Τσεχοσλοβακία) ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη αλλά υπό γερμανική «προστασία» (γερμανικό προτεκτοράτο).

Παράλληλα, η Ιαπωνία είχε ξεκινήσει από το 1937 πόλεμο εναντίον της Κίνας, ενώ η φασιστική Ιταλία κατέλαβε την Αλβανία το 1939.

Μετά απ' όλα αυτά, ο Χίτλερ στράφηκε προς την Πολωνία. Οι εδαφικές διευθετήσεις του Α' Παγκόσμιου πολέμου είχαν

4. Οργισμένοι Τσέχοι παρακολουθούν ανήμποροι την είσοδο γερμανικών στρατευμάτων στην Πράγα στις 15 Μαρτίου 1939.

1. Αγγλικοί πανηγυρισμοί μετά τη συμφωνία του Μονάχου

Ας έχετε ήσυχη τη συνείδησή σας. Ας ευχαριστείτε τον Θεό. Ο λαός της Μεγάλης Βρετανίας και τα παιδιά σας είναι ασφαλείς. Οι άντρες σας και οι γιοι σας δεν θα πάνε στον πόλεμο. Η ειρήνη είναι μια νίκη για ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Αν πρέπει να υπάρχει κάποιος νικητής, ας επιλέξουμε τον Τσάμπερλαιν. Λόγω των επιτυχιών του πρωθυπουργού, εκατομμύρια οικογένειες και καρδιές είναι ανακουφισμένες και ευτυχισμένες. Του αξίζουν, λοιπόν, συγχαρητήρια. Και τώρα ας επιστρέψουμε στις δουλειές μας. Αρκετά μας ταλαιπώρησαν και μας σύγχυσαν οι απειλές που πλανιόνταν όλο αυτό τον καιρό πάνω από την ήπειρό μας.

Εφημερίδα *Daily Express*,
30 Σεπτεμβρίου 1938.

Πηγή:

www.spartacus.schoolnet.co.uk/

δημιουργήσει έναν διάδρομο πολωνικών εδαφών που έτεμνε στα δύο τη βόρεια Γερμανία καταλήγοντας στο λιμάνι του Γκντάνσκ (Ντάντσιχ για τους Γερμανούς). Ο Χίτλερ, αξιοποιώντας την ύπαρξη πυκνών γερμανικών πληθυσμών στην περιοχή αυτή, απαίτησε την παραχώρησή της στη Γερμανία. Τότε, η Βρετανία και η Γαλλία τού ανακοίνωσαν ότι, αν προχωρούσε σε επίθεση εναντίον της Πολωνίας, θα κήρυτταν τον πόλεμο στη Γερμανία.

Τον Αύγουστο του 1939, ο Χίτλερ, εκμεταλλευόμενος το ότι Βρετανία, Γαλλία και Σοβιετική Ένωση απέτυχαν να συμφωνήσουν σε μια κοινή στάση απέναντί του και θέλοντας να εξασφαλίσει ότι η Γερμανία δεν θα δεχόταν επίθεση από τα ανατολικά, προχώρησε στην υπογραφή *συμφώνου μη επίθεσης* με τη Σοβιετική Ένωση (Σύμφωνο Ρίμπεντροπ-Μολότοφ, από τα ονόματα των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών). Επιπλέον, οι δύο χώρες συμφώνησαν ότι σε περίπτωση πολέμου εναντίον της Πολωνίας θα μοιράζονταν εδάφη της.

2. Δύο σχόλια για το σύμφωνο Ρίμπεντροπ-Μολότοφ

α. Σχόλιο του Ρίμπεντροπ, υπουργού Εξωτερικών της Γερμανίας

Το να επιδιώξουμε τη συνεννόηση με τη Ρωσία ήταν μια δική μου ιδέα [...] επειδή σκόπευα να δημιουργήσω ένα αντίβαρο στη Δύση αλλά και επειδή ήθελα να εξασφαλίσω τη ρωσική ουδετερότητα σε περίπτωση γερmano-πολωνικής σύγκρουσης. [...] Ο Στάλιν μίλησε συνοπτικά, με ακρίβεια, χωρίς πολλά λόγια. Αλλά τα όσα είπε ήταν σαφή και πεντακάθαρα δείχνοντας ότι κι εκείνος επιθυμούσε τη συνεννόηση και τη διευθέτηση με τη Γερμανία. Ο Στάλιν είπε χαρακτηριστικά ότι, αν και για πολλά χρόνια είχαμε ανάμεσά μας «χυμένους κάδους βρομιάς», τώρα δεν υπήρχε κανένας λόγος για τον οποίο δεν θα έπρεπε να ξεπεράσουμε αυτή την αντιδικία μας. Joachim von Ribbentrop, *Memoirs* (1953).

Πηγή: www.spartacus.schoolnet.co.uk/

β. Σχόλιο του Χρουστσιόφ, στενού συνεργάτη του Σοβιετικού ηγέτη Στάλιν

Ο Νικίτα Χρουστσιόφ, διάδοχος του Στάλιν στην ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης (1953-1964), συμμετείχε το 1939 στις συζητήσεις για την υπογραφή του συμφώνου Ρίμπεντροπ-Μολότοφ.

Πιστεύω ότι το σύμφωνο Ρίμπεντροπ-Μολότοφ του 1939 ήταν ιστορικά αναπόφευκτο, δεδομένων των συνθηκών της εποχής, και ότι, σε τελική ανάλυση, υπήρξε χρήσιμο για τη Σοβιετική Ένωση. Ήταν όπως ένα τέχνασμα στο σκάκι: αν δεν είχαμε κάνει αυτή την κίνηση, ο πόλεμος θα είχε αρχίσει νωρίτερα, πράγμα που θα είχε πολλά μειονεκτήματα για μας. Ήταν πολύ δύσκολο για μας –ως κομμουνιστές, ως αντιφασίστες– να δεχτούμε την ιδέα της συμμαχίας με τη Γερμανία. Ήταν αρκετά δύσκολο για μας να δεχτούμε το παράδοξο οι ίδιοι. Από την πλευρά τους, οι Γερμανοί χρησιμοποίησαν, επίσης, τη συνθήκη ως ελιγμό για να κερδίσουν χρόνο. Η πρόθεσή τους ήταν να διαιρέσουν και να νικήσουν τα έθνη που είχαν συμμαχήσει εναντίον της Γερμανίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και τα οποία θα μπορούσαν και πάλι να συμμαχήσουν εναντίον της. [...] Η συνθήκη που υπέγραψε με μας ήταν μια προσπάθεια να περιορίσει τον επερχόμενο πόλεμο σε ένα μέτωπο.

N. Khrushchev, *Remembers* (1971).

Πηγή: www.spartacus.schoolnet.co.uk/

Στο πλαίσιο αυτό, τα **αίτια του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου** πρέπει να αναζητηθούν:

- στους ταπεινωτικούς όρους που επιβλήθηκαν στα ηττημένα κράτη του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου, με αποτέλεσμα να εξουθενωθούν οικονομικά και να θιγεί το εθνικό αίσθημα των λαών τους, ιδίως των Γερμανών
- στο ότι οι συνθήκες ειρήνης άφηναν ανικανοποίητα πιεστικά αιτήματα διαφόρων χωρών (π.χ. Ιταλία) και εθνοτήτων (π.χ. γερμανικές μειονότητες σε διάφορα κράτη): όλοι αυτοί αναζητούσαν ευκαιρίες αναθεώρησης των συνθηκών
- στην οξυτάτη οικονομική κρίση που μάστιζε την Ευρώπη και τον κόσμο, μετά το 1929, δημιουργώντας το έδαφος για τη δράση αυτόκλητων «σωτήρων», όπως ο Μουσολίνι και ο Χίτλερ, που επέβαλαν ολοκληρωτικά και επιθετικά καθεστώτα
- στον φόβο των δυτικών Δυνάμεων απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, που τις έκανε να αντιμετωπίζουν για πολύ καιρό με αδράνεια, αν όχι με ικανοποίηση, την επιθετικότητα της ναζιστικής Γερμανίας, ελπίζοντας ότι θα μπορούσαν να τη χρησιμοποιήσουν ως ανάχωμα που θα εμπόδιζε την εξάπλωση της σοβιετικής επιρροής στην Ευρώπη
- στην αδυναμία της Κοινωνίας των Εθνών να λάβει οποιοδήποτε αποτελεσματικό μέτρο για την αποτροπή του επερχόμενου πολέμου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Να παρουσιάσετε το περιεχόμενο των όρων «Άξονας Ρώμης-Βερολίνου» και «πολιτική κατευνασμού».
2. Αφού μελετήσετε την πηγή 1 και την εικόνα 2, να δοκιμάσετε να ερμηνεύσετε την «πολιτική κατευνασμού» που ακολούθησαν η Μ. Βρετανία και η Γαλλία απέναντι στη ναζιστική Γερμανία.
3. Αφού μελετήσετε τις πηγές 2α και 2β, να καταγράψετε και να σχολιάσετε σε σύντομο κείμενο τα κίνητρα που ώθησαν Γερμανία και Σοβιετική Ένωση στην υπογραφή του συμφώνου Ρίμπεντροπ-Μολότοφ.